

BOTANIK F. W. SIEBER LETA 1812 NA TRIGLAVU

VEČNI LED POD PREPADNIM SKALOVJEM

TONE WRABER

Planinskemu vestniku ob njegovi stoletnici

UVOD

Sieberjev vzpon na Triglav 22. julija 1812, ki ga uvrščamo še v klasično obdobje triglavske gorniške zgodovine, je znan vsem, ki so pisali o zgodnjih vzponih na Triglav. Omenja ga že **Richter** v svojem mnogo navajanem članku o Bohinju (1821: 79). Podlaga za to vednost pa niso samo Zoisovi zapiski, iz katerih je črpal Richter, temveč tudi Sieberjevo pisno poročilo, ki je izšlo leta 1812 v 9. (februarski) številki praškega časopisa *Hesperus*. Zdi pa se, da je bil Richter edini, ki je Sieberjevo pisno poročilo tudi bral, saj ga poznejši triglavski kronisti — zaradi lažjega branja in krajšega seznama literature jih ne omenjam poimensko — ne navajajo več. Vzrok utegne biti v dejstvu, da Richter Sieberjevo pisno poročilo o triglavskem vzponu in kraj objave navaja le v svojem rokopisu »*Der Triglav (Terglou) und die Woche in aus hinterlassenen Papieren des seeligen Siegmund Zoiss, Freiherrn von Edelstein*«, na katerega je opozoril **Ceklin** (1977: 143) in ki je v slovenskem prevodu **M. Smoletove** izšel v *Planinskem vestniku* (Richter 1977: 426—433, 503—510), ne pa tudi v njegovi skrajšani natisnjeni obliki (Richter 1821). Ko se ob Sieberju ustavlja naša najimunitnejša triglavska zgodovinarica **Mira Marko Debelakova-Deržaj** (1948: 105—106), se opira na korespondenco med **Ž. Zoisom** in njegovim bohinjskim oskrbnikom **A. Kollerjem** ter na nekatere druge vire, za Sieberjev članek in tudi **Müllnerjevo** poročilo o Sieberjevem bivanju v Bohinju (1895: 237—238) pa očitno ni vedela oz. ju vsaj ne omenja.

Ker sodi Sieber tudi med zgodnje botanične popotnike v naših krajih, sem si že dolgo prizadeval, da bi prišel do omenjenega članka. Končno sem v češkem botaniku **dr. V. Skalickem** našel človeka, ki mi je ustrezljivo poiskal in ljubeznivo poslal fotografirane strani Sieberjevega poročila. To je pod naslovom »*Siebers naturhistorische Briefe*« izšlo na straneh 65—68 devete (februarske) številke časopisa »*Hesperus. Ein Nationalblatt fuer gebildete Leser*« (1813). Navedeni citat je le nadaljevanje Sieberjevih pisem, ki so, kot je razvidno v podnaslovni opombi, izhajala že v prejšnjem letniku *Hesperusa*, a jih žal ne poznam, za vednost o Sieberju na Triglavu pa najbrž tudi niso pomembna. Namenjena so bila praškemu zdravniku in naravoslovcu **J. Pohlu** in verjetno je bil prav on tisti, ki jih je pošiljal v objavo *Hesperusu*. V navedenem poročilu sta objavljeni dve Sieberjevi pismi, od katerih je bilo prvo napisano 4. avgusta 1812 v Lienzu, drugo pa 27. avgusta istega leta v Helligenblutu. Prvo pismo, objavljeno na straneh 65—66, ima podnaslov *Vzpon na Triglav*. Ker je pomembno za slovensko gorniško zgodovino, sem ga — v dobri

tradiciji *Planinskega vestnika* in slovenske gorniške literature nasploh — prevedel v slovenščino, dodal pa še prevod nekaterih odstavkov iz drugega pisma, objavljenega na straneh 66—68. Prevodu sledijo kratek opis Sieberjevega življenja in dela ter opombe, potrebne za boljše razumevanje zdaj že zelo odmaknjene Sieberjevega pisanja. Razprto tiskano besedilo je takšno tudi v Sieberjevem izvorniku.

SLOVENSKI PREVOD SIEBERJEVEGA POROČILA O VZPONU NA TRIGLAV

Hesperus, nacionalni list za izobražene bralce, 1813, št. 9, februar

Sieberjeva naravoslovna pisma (nadaljevanje, glej št. 52, 1812)

Gospodu dokt. zdravilstva J. F. Pohlu v Pragi (Vzpon na Triglav)

Lienz na Tirolskem, 4. avgusta 1812

2. julija sem čez Idrijo odpotoval v Ljubljano, od koder sem se odpeljal v gorenjske gore. Baron Zoys me je oskrbel z najboljšimi priporočili. 22. julij je bil najnenavadnejši dan mojega življenja. Ker sem izrazil namen, povzpeti se na Triglav, vrh, na katerega se je prvi povzpел 1782 (slavni mineralog) Hacquet, v drugo pa 1793 neki gamsji lovec, Andreas Kleiner, sicer pa nihče drug, je baron Zoys zapovedal, da me podprejo z vsem mogočim. Po natančnem pregledu vsega gorovja vsenaokrog sem se 21. julija odpravil na pot, na nemajhno začudenje s 3 vodniki. Pozno zvečer smo dosegli vznožje slovitega, po splošnem mnenju nezavzetnega Triglava. Ko smo zavili okoli skalne stene, kjer nas je najstarejši med vodniki opozoril na nenadni in grozotni pogled, so me vsi zgroženo pogledali. Vendar sta moja silna želja, vzpeti se nanj, in njim obljubljeno plačilo premagala vsak strah.

Zgodaj ob 3. uri (22.), ko se je komaj danilo, smo se z nekim bolj izkušenim pastirjem odpravili na pot tjakaj. Polne tri ure je šlo čez apnenčasto melišče, in grozljiv je bil večni led, ki smo ga zdaj dosegli, in še bolj strašno se je iz večnega ledu grozljivo dvigalo neznansko prepadno skalovje.

Stari je zaostal in le še mi štirje, pastir, kateremu sem sledil kot drugi, in oba vodnika zadaj, smo se vzpenjali. Odmrla je že vsaka sled rastlinstva, barometer je stal že pri 22" namesto pri 27" 2", ko je pastir naenkrat zapovedal: vse, jedila, vino itd. pustiti tukaj, izprazniti žepe, odložiti palice, trdil je kratkomalo, da je treba odložiti tudi barometer.

Kakor že je ta instrument neznatn, majhen in lahek, smo ga vendarle na vsej poti vlekli na vrveh; polne 4 ure smo plezali med nenehno nevarnostjo za življenje po komaj 3 čevlje širokem hrbtu; na desni proti severu je bil grozoten prepad, globok skoraj 500 sežnjev, učinka te globine si nihče od dolincev ne zna predstavljati, na levi navpičnica 180 sežnjev navzdol proti ledeniku.

Kruh in pečenka, ki sem jo pošteno razdelil s svojimi prebledelimi sopotniki v nesreči, je bila po kosih porazdeljena v vseh žepih.

Noben glas, razen noga, roka, pazi, ni ušel našim ustnicam. Molče (z obrazno mimiko) mi je bil dan predlog za vrnitev; nerazložljivo nekaj pa me je nezadržano gnalo naprej. Trdna vera v angela varuha moje matere je opijanila moje čute in po nadvse napornem vzpenjanju sem bil ob 3/4 na deset prvi na vrhu.

S Hacquetovim dletom na skalni steni vklesane črke (slava bodi njegovemu spominu, odločnemu, ki si je prvi drznil vzpeti se nanj!) so zaradi surovega vremena tega območja postale nespoznavne. Tako dolgo (od 1782) se je ohranila pripoved o njegovem dejanju, da so nas spomnili, naj jih poiščemo.

Jasen je bil ta dan, najčistejši od vseh; noben oblak ni zakrival neba, namig božanstva, ki mi je namenilo ta dan! Videl sem celotno Jadransko morje od Benetk do Trsta, najvišje gore so bile pod mojimi nogami. Oddaljena Beljak in Celovec pod menoj; poledeneli Glockner mi je iz daljave kazal pot, ki sem jo moral ubrati, gorovja Zgornje Štajerske pa so proti severu zapirala obzorje, kjer so bili moji prijatelji, komajda v skrbeh zame, saj niso vedeli za moje današnje nevarnosti. Barometer je z 20 colami, 2 črtama in 8 pikami pri temperaturi 20° R. zdrknil do globine, ki je postavila Triglav takoj za Glocknerjem (na katerega vznožju se zdaj nahajam), in pokazal na višino 1457 sežnjev, ki ga postavlja visoko nad Snežko v Krkonoših, visoko nekaj več kot polovico, 814 sežnjev.

Po eni uri smo odšli navzdol. Če je bil že vzpon nevaren, je bil spust desetkrat bolj; pastir je bil moj

rešitelj. Ob 3. uri smo spet dosegli kraj, kjer smo pustili svoje vino; ob 5. uri smo prišli do staj in ob 9. uri smo bili v dolini pri neki fužini, katere oskrbnik nas je nadvse dobro sprejel. Tako kot vsi ljudje, kmetje, lovci itd., sploh ni hotel verjeti, da smo se povzpeli na Triglav. Baron je pred 18 leti gamsjega lovca za vzpon na Triglav nagradil z 12 dukati in 3 dni kar najbolje gostil v gradu. Danes ali nikoli, se je oglašalo v meni, bil sem pogumen in sem zmagal. Lep dan 22. julija so bile okoliščine, ki so me nezadržano gnale naprej in Hacquetov duh me je navdihoval, da sem prestal vse težave. 25. sem šel čez Javornik in Koren in prvo pošto postajo Podklošter, kamor me je dal peljati baron Zoys. Iz Podkloštra sem se peljal v Šmohor, nabral koroško vulfenjo in 1. avgusta prišel v Lienz v Pustriški dolini, kjer sem že botaniziral, in na apnenčasti Kirschbauerški planini nabral *Ranunculus parnassifolius*, *Seguerii!!!*, *Paederota caerulea*, *Juncus triglumis*, *niveus!*, *Arnica glacialis*, *Phacae*, *Astragalus* itd., poleg redke *Valeriana supina* v najlepšem cvetenju z *Arabis caerulea* in *nutans*.

Jutri bo odšlo moje pismo, jaz pa proti granitnemu Schleiňškemu gorovju, kjer bodo *Anemone vernalis*, *Saxifraga biflora*, *oppositifolia*, *moschata*, *Achillea moschata*, *Geum reptans*, *Gentiana nana*, *Primula longiflora*, *Ranunculus glacialis*, *Astragalus uralensis*, *leontinus*, *Senecio incanus* in *Anthericum serotinum* moj zanesljiv plen; zatem grem čez Maarenwald v Kalško gorovje in čez Grauer Kees v Heiligenblut, kjer me pričakuje D. Hoppe. Na Salmshöhe ostanem tako dolgo, dokler ne vidim Glocknerja ob jasnem vremenu.

Ali se popotništvo utaplja

Nobenega dvoma ni, da je gozdne učne poti in evropski pešpoti E-6 in E-7 pri nas spodbudilo in vzdrževalo slovensko gozdarstvo oziroma prejšnja gozdna gospodarstva. Vse aktivnosti, tudi propagiranje in strokovno vodenje, je bilo v rokah gozdarjev. To seveda ni naključje. To je bilo preprosto razvojno sledenje najnaprednejšim evropskim gozdarstvom, ki v zadnjem obdobju postajajo vse bolj sistemi posebnega razvojnega pomena za državo kot celoto oziroma za javnost kot personificirano državo.

Tranzicija gozdarstva v Sloveniji, kakor radi imenujemo procese sprememb v državi, traja že lep čas, skorajda od osamosvojitve naprej. Ko se države zatekajo v tako temeljite spremembe, kakršne so tudi pri nas, morajo seveda imeti pred očmi popolnoma določen pozitivni učinek. Sprememba samo zaradi spremembe je premalo. Akterji spreminjanja našega gozdarstva, žal, nimajo komparativnih ciljev in 'žal' tudi ne preučenih poti teh sprememb. Posledica ni samo ta, da slovensko gozdarstvo zadnji dve, tri leta stagnira. Neizdelane vizije in nepreučeni postopki nas vračajo v nekaterih segmentih celo za 50 do 60 let nazaj — recimo v obdobje tridesetih let.

Ta kratek ekskurz je bil potreben, da bi lahko razumeli, zakaj gozdne učne poti in popotništvo kot posebna oblika ozaveščanja javnosti v odnosih do narave, zlasti še

do gozda, v našem gozdarstvu nimajo več svojega doma. Če trdimo, da so gozdne učne poti — in, recimo, tudi evropske pešpoti — izraz nekih naprednih razvojnih sprememb slehernega gozdarstva in če se pokroviteljstvu nad temi aktivnostmi neko gozdarstvo odreka (v tem primer naše), pomeni, da to gozdarstvo ni več napredno. Da se razumemo: ne zaradi tega, ker noče nič slišati o popotništvu, temveč zato, ker so notranji sistemski vzgibi takšni, ki ne spodbujajo takšnih aktivnosti.

Naše gozdarstvo se z dejanji (deklaracije nas ne zanimajo!) tem stvarjem očitno odreka.

Kaj torej preostane? Gozdne učne poti in evropski pešpoti lahko »zamrznemo« in čakamo, kdaj bodo nove sistemske zamisli v gozdarstvu dohitele stare ali evropske (o čemer ne bi kazalo dvomiti, le da ne vemo, če bomo to dočakali), ali pa poskušamo to aktivnost definirati kot izobraževalno in poti kot izobraževalni didaktični medij. Ali, če to prevedem v neposredno in razumljivo govorico: Te poti so lahko tipični izobraževalni objekti. Zamenjati je treba lastnika (ta bi naj bil Ministrstvo za šolo in šport), gozdarje pa »pripustiti« le kot goste, ki pomagajo (seveda če bodo doma dobili dovoljenje).

Kaj menite o ideji, ki še zdaleč ni provokacija, ampak prava — čeprav za gozdarstvo razvojno regresivna — realnost?

Marko Kmecl

Hesperus.

Cin

Nationalblatt für gebildete Leser.

1813.

Nro. 9.

Februar.

Sieber's naturhistorische Briefe.

(Fortsetzung, Mon. F. 52, 1812.)

An, Herrn Med. Doktor J. F. Pohl in Prag.

(Bejehrung des Bergbau.)

Zienj in Tyrol, den 4. August 1812.

Den 2. Jun reiste ich über Bozja nach Lausbach, den 10. aus Laus in die Oberkrainers Gebirge auf. Hieren Berg hatte mich mit den besten Empfängnisgeschreiben versehen. Der 22. Jun war der merkwürdigste Tag meines Lebens. Da ich den Bergfuß geübert hatte, den Bergbau, ein 1752 von Quadrat dem

jede Spur von Vegetation, der Barometer stand schon auf 22", seit 27", 2", als auf einmal der Hitz erklärte: alles, Schwaaren, Wein u. s. w. zurückzulassen, die Kräfte zu leeren, die Erde hinzulegen, und behauptete schlechterdings, daß auch der Barometer zurückgelassen werden müßte.

So gering, Klein und leicht dieses Instrument an sich ist, so wurde es dennoch auf der ganzen Strecke an Striden nachgezogen: durch volle 4 Stunden steteren wir unter steter Lebensgefahr auf dem kaum 3 Fuß breiten Rücken fort; es richtete gegen Norden war ein stärkster lichter Präzipitio von helldunkel 500', eine Höhe, die bei

Naslovna stran »nacionalnega lista za izobražene bralce« Hesperus, kjer je v februaru 1813 izšlo za Slovence tako zanimivo Sieberjevo poročilo o njegovem vzponu na Triglav

Gospodu doktorju zdravilstva J. F. Pohlu v Pragi
Heiligenblut, 27. avgusta 1812

Naj Vam dodam še nekaj k zadnjemu Vam poslanemu pismu. Okrog Ljubljane, kamor sem bil prišel iz Idrije, sem v zadnjem času naredil ekskurzije, nakar sem 8. julija odšel v Bohinj, v gorovje, ki ga je proslavil Scopoli (*Alpes vohinenses*), in ostal tam do 15. julija. *Viola Zoysii*, *Saxifraga tenella*, *Horminum pyrenaicum*, *Selinum Segueri*, *Eryngium alpinum*, *Geranium argenteum*, *Trifolium noricum*, *Euphorbia carniolica*, *Galium rubrum*, *Draba hirta* so bile najimenitnejše rastline, ki sem jih našel.

Ferulo rablensis sem iskal zaman, zato pa sem našel neki novi *Selinum*, ki se dovolj razlikuje od *Selinum austriacum*; v mojih fasciklih naj se imenuje *Selinum Wulfenii*.

(...)

Moja najboljša pridobitev v Nemčiji pa je neka nova *Avena*, ki sem jo našel na »Kaschu« in pri Vipavi na Kranjskem. Nihče je ne bi mogel poimenovati bolje kot *Avena depauperata*; za Nemčijo je nova in bi lahko pač bila Villarsova *Avena calycina*; z onim imenom se bo pojavila v moji zbirki trav. Pri Gorici se našel: *Athamanta Matthioli*, *Daphne alpina*, pravi *Phyteuma Scheuchzeri* in dve novi nahajališči Scopolijeve *Andryala chondrilloides*, najlepše od vseh košarnic Nemčije. Z gospodom Wagnerjem sem v Ljubljani nabral Wulfenov *Potamogeton praelongum*, ki sva ga upravičeno preimenovali v *P. spathaceum*. — Z gotovostjo upam, da bom 28. septembra prišel v Prago. Dotlej Vaš najvdanejši

F. W. Sieber.

SIEBERJEVO ŽIVLJENJE IN DELO

Franz Wilhelm Sieber je bil rojen 30. 5. 1789 v Pragi v premožni družini. Bil je obdarjen z odličnim razumom in izvrstnimi telesnimi sposobnostmi, ni pa bil deležen primerne prve vzgoje. Po končani gimnaziji je študiral

matematiko, arhitekturo, fiziko in kemijo; ker na nekem natečaju ni uspel, se je usmeril v naravoslovju, posebno še botaniki, s čimer si je obetal hitrejšo slavo in potovanj v daljne dežele. V letih 1811 in 1812 je že potoval po Italiji ter tedanjih avstrijskih Alpah, med drugim se je 1812. povzpel tudi na Triglav. Nabrane in posušene rastline je od leta 1812 naprej prodajal v herbarijskih zbirkah z različnimi imeni; izdal je npr. 3 fascikle po 60 vrst s Kranjske, Koroške in Tirolske z naslovom *Plantae alpinae* (Alpske rastline), 8 desetk zbirke *Collectio Graminum Europaeorum* (Zbirka evropskih trav), več sekcij zbirke *Herbarium Florae austriacae* (Herbarij avstrijske flore), od katere je 1. sekcija s 300 vrstami izšla leta 1821 in vsebovala tudi rastline s slovenskih nahajališč.

V letih 1814 in 1815 je spet študiral: vpisal se je na medicino, študiral pa tudi filozofijo, klasične in žive jezike, geometrijo, navtiko in farmacijo, vendar pa ni nikoli dosegel kakšnega akademskega naslova. V januarju 1817 je prišel na Kreto in o svojem tamkajšnjem 9-mesečnem bivanju napisal svoje najpomembnejše delo *Reise nach der Insel Kreta* (Potovanje na otok Kreta), ki je izšlo leta 1823 v dveh delih. S Krete se je napotil v Egipt, od tam pa leta 1818 v Palestino in je v decembru tega leta pristal v Trstu. Njegovo najdaljše potovanje pa je bila pot okrog sveta v letih 1822—1924, ko je obiskal otok Mavricij, Avstralijo in Rt Dobrega upanja ter povsod obilno nabiral rastline in tudi drugo.

Ko se je vrnil v Evropo, je do leta 1825 bival v Nemčiji, urejal svoje herbarije in določal v Avstraliji nabrane rastline. Tega leta se je vrnil v Prago, kjer pa so se vedno bolj kazala že prej opažena znamenja duševne bolezni. Še enkrat je odšel na zbiralno potovanje, 1830. v Dauphinejo, nakar so ga konec tega leta v Pragi zaprli v umobolnico, v kateri je 17. decembra 1844 umrl. (Življenjepisni podatki so vzeti največ iz biografij F. C. Dietricha in W. R. Weitenwebra.)

Sieber je bil sposoben, a nemiren duh, ki se ni znal osrediniti. S svojo izredno marljivo, kar neznanško nabilno dejavnostjo, h kateri je spodbujal tudi druge, potovalno vnemo in smislom za trgovanje s posušeni

rastlinami je pomembno prispeval k poznavanju rastlinskega sveta mnogih dežel. Botanična veda se mu je oddolžila s poimenovanjem rodu *Siebera* ter mnogih vrst iz različnih območij Zemlje; pri nas je znan repuš, ki ga je Sieber — verjetno 1812. leta — našel na Ljubelju, ki je torej njegovo klasično nahajališče, kot *Phyteuma charmellii* (napačno) določenega razširil v svojih eksikatih (posušenih rastlinah), nakar ga je **K. Sprengel** leta 1813 krstil za Sieberjev repuš (*Phyteuma sieberii*).

OPOMBE K SIEBERJEVEMU POROČILU

Sieberjev opis vzpona na Triglav je pomemben, ker je eden od prvih natisnjenih virov. Preseneča nas, kako malo je v njem konkretnih podatkov o poti, ki je Sieberja vodila na vrh, obilno pa so opisane težave na njej. Omenjena ni niti ena rastlina, kot da se Sieber v pismu, napisanem nepolna dva tedna po vzponu, še ni povsem opomogel od težav, ki jih je moral premagati, in ohladil od navdušenja nad uspešnim vzponom. Izvemo, kdo je bil pred njim na triglavskem vrhu, pri čemer pa Sieber omenja samo Hacqueta — pa še to le njegov drugi vzpon leta 1782, v kolikor je do njega sploh prišlo — in Kleinerja ter pri tem zanemarija več drugih, ki so tudi že bili na vrhu. Kleinerjev vzpon je v kronikah triglavskih vzponov le malo znan in največkrat sploh izpuščen, čeprav je ta sicer povsem neznan »gamsji lovec« opravil tudi meritve Triglavove višine (**Rosthorn** 1830, v slovenskem prevodu **J. Wester** 1928: 132; Anonym. 1843: 105, **Deržaj** 1980: 156). Najbrž je prav on tisti »gamsji lovec«, o katerem piše Sieber, da ga je baron (Zois) nagradil s 12 dukati in ga 3 dni gostil v gradu (pač v Bohinjski Bistrici). Da je bil Zois tako radodaren, je lahko imelo vzrok v tem, da je bila to sploh prva meritve, opravljena na samem vrhu Triglava; Zois se je najbrž zavedal, da Hacquet nikoli ni prišel na sam vrh in da torej Hacquetove meritve niso povsem točne.

Iz Boh. Bistrice je Sieber odšel s 3 vodniki (v izvirniku »mit 3 Führen«, zelo verjetno pa bi moralo biti »mit 3 Führern«). Za triglavske zgodovinarje in višinomerce so zanimivi nekateri Sieberjevi podatki, npr. o baronovi nagradi za uspešen vzpon pred »18 leti« (1794 ali vendarle 1793 /Kleiner ?!) in o izmerjeni Triglavovi višini (1457 sežnje, katerih?). Preračunano v metre (prim. **Kurent** 1987: 46—47) v pariških sežnjih to pomeni 2838,236 m, v dunajskih pa 2763,177 m.

Skopi Sieberjev opis k sreči dopolnjujejo podatki iz korespondence med Ž. Zoismom in fužinskim oskrbnikom A. Kollerjem, ki jo je v od triglavskih kronistov doslej menda spregledanem članku prvi objavil ljubljanski muzealec A. Müllner (1895: 237—285). Neodvisno od njegovega članka je isto korespondenco uporabila tudi M. M. Debelakova-Deržaj (1948: 105—106). Iz Kollerjevih pisem Zoisu izvemo za Sieberjeve poti v bohinskih gorah, smer triglavskega pristopa in sestopa (Konjščica—Tosco—Velo polje—Triglav—Velo polje—Trsje—Voje—Stara Fužina), imena Sieberjevih vodnikov pri vzponu na Triglav, ki pa so, po Kollerjevih besedah, svojemu gospodu pri plezanju sledili le z veliko težavo, tako dober plezalec da je bil. Res pa Sieber priznava, kako je bil pri sestopu s Triglava njegov

rešitelj neimenovani pastir. Z njim so bili, kot piše Koller Zoisu, Tolminec **Rausl** (bohoričica?) in njegov sin ter Bohinjec »**Markuseti**« (po **Lovšinu** 1961: 112 **Anton Markizetti**). Oče Rausl na vrh ni prišel, za vzpon pa je bil najbolj zaslužen brezimni pastir, ki ob tej priložnosti gotovo ni bil prvič na vrhu. Ta neimenovani pastir je še eno potrdilo za spoznanje, da so bili za zgodnje osvajanje Triglava s svojimi izkušnjami in osebnim pogumom najbolj dragoceni imenovani in neimenovani bohinski domačini, medtem ko so v zgodovinskem spominu prejkone ostali »gospodje«. V prid zadnjim (Ž. Zois, B. Hacquet) pa je vendarle treba pripomniti, da so ti prispevali zamisel, znanstveno radovednost, pa tudi sredstva.

K sreči se je na vrhu Triglava v zaprti steklenici vsaj do 1822. leta ohranil Sieberjev listek, ki ga je našel stotnik **Bosio** in ga prepisal: »Po Hacquetu sem tretji, ti, bralac, boš četrti, uživaj trenutek, kajti v tem življenju ti ne bo več dan. Franz Wilhelm Sieber, botanik v Pragi, 22. julija 1812« (F. Jacomini-Holzappel-Waasen 1823: 65).

Iz Kollerjevih pisem tudi izvemo, kako brezvestno je Sieber izkoristil Zoisovo gostoljubje, ko je vse stroške zase in za spremljevalce (13 dni po 6 ljudi) preprosto prenesel na Zoisov račun. »Botaniku sem pokazal prst, zgrabil pa je za obe roki,« je 29. julija resignirano po-tožil Zois.

Zanimivo je tudi, kako dobro je Koller, čeprav v botaniki neizkušen, presodil Sieberjev »nabiralni bes«: »Zoprno pri nabiranju cvetic je, da se s trudom in stroški zbere velika količina, nato pa se znaten del tega vrže skozi okno.« Iz Kollerjevih opazk se da razbrati, da je Sieber dobro poskrbel zase, »nemarno ali kar mimogrede« pa za rastline, namenjene Zoisu. V že omenjenem Herbariju avstrijske flore (1821) so gotovo tudi rastline, ki jih je Sieber nabral leta 1812 v slovenskih krajih, vendar je to v podrobnostih ugotovljivo le z veliko truda in dela v tujih herbarijskih zbirkah. Značilno je, da je naš **F. Hladnik** 11. 9. 1815 v pismu botaniku **G. Janu** po-tožil, kako je imel v herbariju dovolj gomoljaste zvezdice, nakar je prišel Sieber in si vse prilastil. O Sieberjevi nenasitni želji po kar največ posušenih primerkih redkih rastlin iz idrijske okolice pričajo tudi njegova pisma idrijskemu lekarnarju **K. Freyerju** (Petkovšek 1977: 124). V Sieberjevem besedilu navedena latinska rastlinska imena so zanimiva predvsem za botanike in jih tukaj ne kaže posebej razlagati, posebno še, ker se ne nanašajo na rastline s Triglava.

Iz drugega v februarški številki *Hesperusa* objavljene-ga pisma so prevedeni samo nekateri odstavki, v katerih se Sieber vrača k botaničnim najdbam pri nas, pri čemer govori o rastlinah iz bohinskih gora (izza navedenih imen jasno vstaja flora Črne prstii), goriške in ljubljanske okolice. — Trava *Avena depauperata*, po Sieberjevem mnenju najboljša pridobitev »v Nemčiji«, je skoraj gotovo rastlina, ki jo danes imenujemo *Danthonia alpina*; Sieber zaradi nje vsekakor ni vstopil v zgodovino botanike. — »Na Kaschu« (v izvirniku »am Kascho«) najbrž pomeni na Krasu. — »Gospod Wagner v Ljubljani« je bil lekarnar, ki se je zanimal za rastlinstvo. Njegov nečak **dr. Žiga Graf** (1801—1838) je bil pomemben kranjski botanik, ki je za stricem prevzel lekarno »Pri enorožcu«. — Omenjeni dristavec (*Potamogeton praelongus*) je zanimiv zato, ker je bil prvič naj-

den v Ljubljani in lščici, nakar so ga, sodeč po herbarijskih primerkih, ohranjenih v herbariju Prirodoslovnega muzeja Slovenije, kranjski botaniki nabirali vse do leta 1861, pozneje pa nič več (ustno sporočilo **dr. Nade Praprotnik**).

Zahvaljujem se **prof. dr. W. Greuterju** (Berlin), ki mi je poslal kopije nekaterih težko dostopnih literarnih virov, predvsem pa mi je v hvaležnem spominu **doc. dr. Vladimir Skalicky** (1930—1993) iz Prage, ki mi je priskrbel kopijo Sieberjevega tiskanega poročila. Če Planinski vestnik pod razgledanim uredništvom nepozabnega **prof. Tineta Orla** leta 1977 ne bi objavil slovenskega prevoda Richterjevega rokopisa, bi Sieberjevo poročilo najbrž še vedno ostalo zunaj razvida slovenske gorniške in rastlinoslovske javnosti.

LITERATURA

- Anonymus, 1843: Vaterländisches. Die Gebirge Illyriens. Illyr. Blatt 1843, 26 (29. 6.): 105—107.
 Ceklin, F., 1977: Bohinj in Triglav. Plan. vestnik 77: 129—144.
 Debelakova-Deržaj, M. M., 1948: Kronika Triglava. Plan. vestnik 48: 104—112.

- Deržaj, M., 1980: Zgodovina meritev višine Triglava. V knjigi: T. Stroj (uredn.): Triglav, gora naših gora, str. 141—163. Domače in tuje gore 19, Založba Obzorja Maribor.
 Dietrich, F. C., 1881: Franz Wilhelm Sieber, ein Beitrag zur Geschichte der Botanik vor sechzig Jahren. Jahrb. bot. Gart. Mus. Berlin 1: 278—306.
 Jacomini-Holzappel-Waasen, F., 1823: Hauptmann von Bosis Reise auf die Spitze des Berges Terglou in Krain, in July des Jahres 1822. Illyr. Blatt 1823, 17 (25. 4.): 65—68.
 Kurent, T., 1987: Merski sistemi v arhitekturi na Slovenskem. Zborn. zgodov. naravosl. tehn. 9: 39—65.
 Lovšin, E., 1961: Gorski vodniki v Julijskih Alpah. Planinska založba Slovenije, Ljubljana.
 Müllner, A., 1895: Der Botaniker Karl Sieber in der Wochein. Argo 4: 237—238.
 Petkovšek, V., 1977: J. A. Scopoli, njegovo življenje in delo v slovenskem prostoru. SAZU razr. prir. vede, Razprave 20: 89—192.
 Richter, [F. X.], 1821: Die Wochein. Illyr. Blatt 1821, 20 (18. V.): 77—80.
 Richter, »P« [F. Ks.], 1977: Triglav in Bohinj. Plan. vestnik 77: 426—433, 503—510.
 Sieber, F. W., 1813: Siebers naturhistorische Briefe (Bestimmung des Terglou). Hesperus 1813 (9): 65—68.
 Weitenweber, W. R., 1852: Biographische Skizzen böhmischer Naturforscher 3. Franz Wilhelm Sieber. Lotos 2: 116—119.
 Wester, J., 1928: Pred 100 leti na Triglavu (Rosthorn). Plan. vestnik 28: 129—132, 153—155, 175—177, 193—200.

ALI NAJ BI NA SLOVENSkih GORAH (SPET) STALI KRIŽI?

ZNAMENJA VRH GORE

FRANC EKAR

Upravni odbor Planinskega društva Kranj je letošnjega 22. julija ob planinskem prazniku ustanovitve Kranjske podružnice Slovenskega planinskega društva leta 1899 v svoji planinski koči na Kališču, na nadmorski višini 1540 metrov, sklical posvetovanje »Kakšno naj bo znamenje vrh slovenske gore«. Nanj so bili povabljeni predstavniki občin Preddvor, Trzič in mestne občine Kranj, Ministrstva za okolje in prostor, Planinske zveze Slovenije, Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine, Oddelka za etnografijo ljubljanske Filozofske fakultete, nekaterih planinskih društev, Cerkve, krajevnih skupnosti Bela in Jezersko, Gorske reševalne službe in Zveze združenj borcev, udeležilo pa se ga je nekaj več kot deset zainteresiranih.

KRIŽI IN MARIJINI KIP

V uvodnih razmišljanjih sem kot pobudnik za sklic tega posvetovanja med drugim dejal, naj bi se po petih letih slovenske samostojnosti in neodvisnosti odločili, kako naj bi zaznamovali nekatere markantne slovenske gorske vrhove (če bi jih že zaznamovali), da bodo slovensko alpsko prepoznavni. Glede tega namreč prihaja od planincev, lastnikov zemlje in drugih, tudi politično usmerjenih, vse več predlogov in zamisli. Temu označevanju se bomo težko izognili, zato bi se morali na to pripraviti in doseči, da bi imelo znamenje etnografsko, kulturno in umetniško sporočilo in da bi bilo hkrati uporabno za geodete. Želja marsikaterega ljubitelja gorskega sveta je, da bi bila določena gora natančno prepoznavna tudi po določenem znamenju na vrhu, ob ka-

terem bi nemara lahko premišljevali ter se v pisno knjigo ob znamenju vpisali — za spomin in za preventivo, če bi se kaj pripetilo in bi potem gorski reševalci lahko na podlagi vpisa pravilno usmerili reševalno akcijo.

Ob tem se seveda ni bilo mogoče izogniti čisto konkretnemu znamenju, ki naj bi stalo na vrhu Storžiča: krajevni skupnosti Bela in Bašelj ter obe turistični društvi sta že lanskega novembra priglasili obeležje na vrhu Storžiča in poslali Ministrstvu za okolje in prostor ustrezno vlogo, ministrstvo pa jim je odgovorilo, da bi predlagano obeležje, zvonček, na nadmorski višini 2132 metrov plašilo divjad. Vendar stoletne izkušnje dokazujejo, kako ni zvonjenje domačih živali z zvonce na višini več kot 1700 metrov nikoli motilo divjadi.

Smo na območju, ki je blizu avstrijskega in italijanskega alpskega sveta, kjer je takšno označevanje gorskih vrhov še posebno aktualno. Avstrijski Korošci na vrhove, na primer, postavljajo križe, Italijani najpogosteje Marijine kipe. Sicer pa so tudi nekateri slovenski vrhovi že obeleženi: na Triglavu stoji Aljažev stolp, na Škratlaci, Stolu, Mangartu in še kje so postavljeni križi, na Snežniku je smerni kvader, na mejnih gorah z avstrijsko Koroško, kot na Belski Glavi ali Pristovskem Storžiču, stoji križ. Ker je fotografija markantnega gorskega vrha pogosto sestavni del turistične propagande in promocije države, bi morali v Sloveniji pri morebitnih novih znamenjih na gorskih vrhovih upoštevati geografske, etnografske, arhitekturne in ljudske značilnosti posameznega območja. Upoštevati bi bilo treba mnenja čim številnejših obiskovalcev gor ter vsekakor ločiti med kičem in kulturnim oblikovanjem ter izbrati primeren material.